

לתקשר ריפוי

כתב וצילם: יותם יעקבסון

המנחות היא סידרה בקפידה בצורת חרוטים ולצדן הציתה נרות וקטורת. הציבור המתין בציפייה דרוכה. איש לא הרים את קולו ורק בודדים לחשו זה לזה מילים ספורות. הורים ניסו להסות את תינוקותיהם. למרות הכבוד שנראה כי רוחשים ללהאמו היתה תחושה שהמעמד רגיל ביותר. על אף הציפייה הדרוכה נדמה היה כי הכל יודעים מה צופן ההמשך. מסיימה הלהאמו להכין את פינת הפולחן נטלה פעמון ותוף קטן בידיה והחלה לשיר, שירה המשמשת להזמנת הרוחות המיטיבות. בשפה המקומית התואר להאמו (Lhamo), מורכב משתי מילים: להא - אל, מו - נקבה. על פי האמונה, נשות הלהאמו חשופות לעולמות של צורות קיום חסרות גוף. צורות קיום אלו נחלקות לכוחות הטובים האלוהיים, הקרויים להא, ולכוחות הרעים הדמוניים, המכונים דיי (Dei). אלה גם אלה נזקקים לגוף פיזי כדי לבוא לידי ביטוי ולהוציא את כוונותיהם מן הכוח אל הפועל. הלהאמו משמשות ערוץ לתקשורת עימם, דבר המאפשר להן להביא את הכוחות הללו לידי ביטוי על מנת לגאול אנשים ממחלות ושאר מכאובים,

פר סאבו (Sabbu), לדאק. בתי הכפר, השוכן בחלקה העליון של דלתת נחל הזורם אל האינדוס, טובלים בירק ונראים ככתם חי בנוף הצחיח. מעליו ניצב מנזר קטן החולש על הכפר כולו, כמו ממחיש את שליטת האמונה הבודהיסטית על מכלול החיים בו. מחוץ לאחד הבתים הונחו זה לצד זה עשרות זוגות נעליים. האפלולית שאפפה את עיניי לאחר שצירפתי את נעלי לשורה ופסעתי פנימה התפוגגה עת עשן קטורת ערערים סמיך עטף אותי. קבוצה גדולה של מקומיים הסתופפה על רצפת חדר לא גדול. אור חדר מבעד לחלון והאיר מהצד אישה מבוגרת שעניי כל היו נשואות אליה - הלהאמו. בלבוש פשוט, היא רכנה מעל שולחן מנחות קטן וערכה אותו בקפידה. שורה של קערות ובהן מנחות של שעורה, אורז וצ'אנג (בירה מקומית משעורה) הוצבה על השולחן. את

לצד תהליכי המודרניזציה
והנגישות לרפואה מערבית
בטיבט ובלדאק, הולך
וגובר הביקוש לרפואה העממית.
רבים פוקדים את בתיהן של
נשות הלהאמו, המרפאות
המסורתיות, שעל פי האמונה
משמשות ערוץ לתקשורת עם
כוחות הטוב והרוע.

מתוך מצב טראנס הן יונקות
את המחלה מגוף החולה,
נושפות אוויר מטהר או מנופפות
בחרב כנגד הרוח הרעה.
יותם יעקבסון, שחקר את הנושא,
מביא רשמים מפגישותיו עם
המרפאות המתקשרות

לדעת את העבר ולגלות מה צופן העתיד.

לינוק את המחלה

לעתים, בתום סידור פינת הפולחן, הלהאמו יוצאת מן החדר ושבה אליו בריצה לאחר שמים קרים הותזו על פניה. היא צועקת, מנופפת בזרועותיה ומשליכה עצמה לפני הדרגש. לצורך הטראנס, כניסתו של הלהא לגופה, עורכת הלהאמו תפילה המלווה בצלצול פעמון ובפעימות תוף קטן שהיא אווזת בידיה. במהלך התפילה היא מניחה מעל בגדיה הרגילים גלימה גדולה וסגונית ועוטרת כתר ובו חמישה עלעלים בצבע זהב. על כל עלעל מצויר אחד מחמשת הדהיאני בודהות (Dhyani), המסמלים היבטים שונים של מהות הבודהא. לעתים מכסה מטפחת את פיה ואת אפה. עם סיום התפילה והכניסה לטראנס מוכנה הלהאמו לטפל. אצל חלק מהלהאמו חל שינוי בקול ובהבעת הפנים. הממתנינים לטיפול ניגשים אליה אחד אחד, אם לפי קריאתה ואם לפי סדר פנימי נעלם. כל מטופל בתורו ממהר להתיישב

לפני הלהאמו ולקוד קידה כנועה בהרכנת ראש והשפלת מבט. חלק מהמטופלים מצמידים את ידיהם זו לזו ואחרים מגישים לה קטאק (Katak), צעיף לבן המוגש בדרך כלל לאלים ולאנשי דת בכירים כאות לאמונה, כניעה וכבוד. הלהאמו מטפלת בחולים בזה אחר זה תוך שהיא מטלטלת בידיה פעמון, מלחשת לחשים, מתנשפת, מגהקת ומשהקת. לעתים היא מתפרצת בהתקפי זעם פתאומיים; מכה את עצמה וחותכת את בשרה בחרב. מקום החתך נראה בבירור אך דם אינו ניגר. ישנן להאמו הנוהגות לאבחן את המחלה לפי האופן שבו נוחתים על התוף הקטן גרגירי שעורה שהושלכו אליו. יש המודדות דופק, ברומה לרופאים הטיבטיים, ואילו אחרות נמנעות מגינונים כלשהם.

סאבו (Sabbu) להאמו, הקרויה כך על שם כפר מגוריה והמכונה גם אבהי (Abhi) - הזקנה, היא הלהאמו המבוגרת

הלהאמו מטפלת
 בחולים בזה אחר זה
 תוך שהיא מטלטלת
 בידיה פעמון, מלחשת
 לחשים, מתנשפת,
 מנהקת ומשהקת.
 לעתים היא מתפרצת
 בהתקפי זעם
 פתאומיים; מכה את
 עצמה וחוטכת את
 בשרה בחרב. מקום
 החתך נראה בבירור
 אך דם אינו ניגר

הן יכולות להראות דבר מה ממשי לאנשים ולזכות באמונם.

טיפול בטראנס

לפי האמונה העממית, בגופיהן ונפשותיהן של הנשים, שערוץ התקשורת פתוח אצלן, ניטש מאבק בין כוחות הטוב לכוחות הרע. המאבק מתבטא בטלטלות נפש עזות, שהיו זוכות ברפואה המודרנית לשמות מגוונים של מחלות נפש. בלדאק ישנם עשרות סיפורים על אודות נערות שבשלב מסוים בחייהן, בצעירותן או בבגרותן, החלו להתנהג בצורה מוזרה. הדבר התבטא בהתקפים של צחוק לא מבוקר, בכי, התפרצויות חימה או בהתנהגות שאיננה תואמת את הזמן והמקום. כל הלהאמו שפגשתי מספרות כי בתקופה שקדמה להכשרתן התנהגו בצורה מוזרה, לעתים באופן לא הכרתי, כך שלא זכרו את מעשיהן, אלא רק שמעו עליהם מפי קרוביהן. אגב, ישנם גם גברים המוצאים את דרכם לתפקיד. מדיום גבר נקרא להאפה (Pa - זכר). במהלך כל בירורי הכרתי להאפה אחד בלבד.

בזמן שהותי אצל מארחי נפחה נערה צעירה את נשמתה בבית השכנים. מארחי סיפרו לי בפירוט את השתלשלות האירועים מההתקף הראשון ועד לפטירתה. "המאבק בין הלהא לדריי מחליש מאוד את הגוף ואת הנפש. שני הכוחות ניצבים זה מול זה ומושכים כל אחד לעברו" הסבירו. בהעדר טיפול

מתאים, מאמינים הלאדאקים, עשוי מאבק זה להסתיים במוות. הטיפול אמור לחסום את דרכם של הדריי, כוחות הרשע, אל גופו ונפשו של האדם ולאפשר את הגעתו של הלהא בלבד. בכך שמים קץ למאבק שבו משמש הגוף שדה מערכה. מי שמסוגלים להעניק טיפול כזה הם הלהאמו שעברה תרגול מונחה או לאמה (Lama), נזיר בודהיסטי בכיר, שעבר לשם כך הכשרה מיוחדת. הטיפול הוא מסתורי וסודי. למעשה, רק מי שחווה אותו בעצמו יודע את טיבו. בסופו מבריא המטופל,

ביותר בלדאק והבכירה שבהן. בגיל 73 היא עדיין מטפלת בחולים. טיפולה מתחיל בהרכנת ראשו של המטופל אל מעל מחתת קטורת מעשנת, שענפי ערער מוספים אליה מפעם לפעם. הם נשרפים אט אט תוך הפצת ניחוח עז. בהמשך נוטלת סאבו להאמו סכין מלובנת מבין הגחלים ומפשילה את המטפחת מפיה. הסכין מועברת באיטיות, לקול תסיסה, על לשונה השלופה. הבעת פניה אינה משתנה, ואין היא חשה דבר. אחר כך היא נושפת את האוויר החם ששאפה על האזור הנגוע.

המטופלים מגיעים אל הלהאמו בגין תחלואים שונים ומשונים: פציעות חיצוניות, דלקות במצב זיהומי מתקדם וכאבים בלתי מובנים. עיקר הטיפול הוא יניקה של האזור הנגוע. בעת הצורך מפשילים המטופלים את בגדיהם וחושפים את איבריהם הדואבים. הטיפול נערך גם במקומות מוצנעים, לרוב בנוכחותם של שאר היושבים בחדר. דומה שבהיכל הטיפולים של הלהאמו נעלמת הבושה יחד עם צנעת הגוף.

היניקה מתבצעת לרוב ישירות כפה ולעתים בעזרת צינורית נחושת קטנה. כך יונקות הלהאמו פעם אחר פעם את איבריהם של מטופליהן. ארשת פניהן אינה משתנה גם למראה דלקת קשה או כשעליהן לבוא כמגע עם איברי מין. לאחר כל יניקה יורקות הלהאמו לתוך קערה מיוחדת גוש סמיך שמזכיר במראהו בשר, דם קרוש או חומר צמיגי ירקרק כהה. אז נסוכה הבעת גועל על פניהן. הגוש הוא תמצית המחלה, ואצל כל הלהאמו נראים הגושים שונים מעט. לעתים פולטת הלהאמו את הגוש לכף ידה ומציגה אותו בפני המטופל והקהל. לא אחת ראיתי את הלהאמו פולטות מפיהן אבנים קטנות לאחר שינקו את שיפולי בטנו של מטופל. מקורן בכליות, הוסבר לי. דינה של קערת הרקיקות להישפך על ידי המסייעת ללהאמו באחת הפינות המרוחקות בחצר כשמארות נוראיות מוטלות על תכולתה. כמה להאמו נתנו לי הסבר מעניין, ולפיו הגוש הנפלט מפיהן איננו המחלה עצמה אלא ביטוי פיזי שלה. כך

עיקר הטיפול הוא
ניקה של האזור הנגוע.
בעת הצורך מפשילים
המטופלים את
בגדיהם וחושפים את
איבריהם הדואבים.
הטיפול נערך גם
במקומות מוצנעים,
לרוב בנוכחותם של
שאר היושבים בחדר.
דומה שבהיכל
הטיפולים של הלהאמו
נעלמת הבושה יחד
עם צנעת הגוף

כללים ברורים: מדיטציה ותפילה יומית, טהרת גוף ותזונה צמחונית בעיקרה. את הכסף שהן מקבלות עבור הטיפולים עליהן לתרום למנזרים או לצורך הקמת מבני קדושה. המניע המנחה אותן צריך להיות עזרה לזולת.

התמודדות עם רוחות המתים

בעשרות השנים האחרונות הולך וגדל מספר הלהאמו בלדאק. ההסברים המשוערים לכך רבים. יש הטוענים שהסיבה היא הכיבוש הסיני בטיבט, שבעקבותיו ברחו האלים ומצאו מפלט בקרב ההרים הנישאים והקהילה הבודהיסטית של לדאק. אחרים טוענים שכלל שלדאק נעשית חומרית יותר ומתרחקת מערכיה הקדומים, תושביה נזקקים לעזרה רבה יותר. על כך מגיבים האלים באמצעות התגלות בלהאמו רבות יותר.

הקשר בין פולחן הלהאמו לבין הדת הבודהיסטית מורכב ומסובך. רבים מתנגדים ללהאמו בטענה שמדובר בשריד של דת הבון (Bon), אותה דת אפלה ששלטה בטיבט עד שהבודהיזם תפס את מקומה במאה השמינית לספירה. אחרים מתנגדים להשתחוות ללהאמו ולהגשת הקטאק. הם חוששים מהזיהוי שעושים אנשים בין כוח הלהא לגוף הפיזי שמשמש אותו, דבר שמתבטא בסגידה ללהאמו במקום לאל. חרף התנגדות זו, ניתן לראות לא אחת נזירים המגיעים לטיפול אצל הלהאמו. אם מדובר בנזיר בעל מעמד, תבצע הלהאמו את הטיפול כשבד מפריד בינה לבין עורו, ותימנע ממצע ישיר. להאמו רבות טוענות שהאחראי לכוחן של כל הלהאמו בלדאק הוא סטקנה רינפוצ'ה (Stakna Rinpoche), ראש המנזר הבודהיסטי של סטקנה. לעתים הן מתארות אותו כמתג ראשי שיכול באחת "לכבות" את כולן. אף שנפגשתי עימו לא הצלחתי לברר קשר זה.

לא רק בודהיסטים מגיעים אל הלהאמו, לעתים ממרחק רב, כדי לזכות בטיפול. גם מוסלמים רבים מבקשים את שירותיהן. בהדגישן זאת מבקשות הלהאמו להוכיח את אמיתות כוחן ויכולות הטיפול שלהן.

וערוץ התקשור שלו נותר פתוח עבור הלהא בלבד - כוחם של האלים, שמטרתם לסייע לבני האדם ולשאר היצורים החיים עלי אדמות. רבים מהכוחות המיטיבים מוכרים וזוכים לשמות. לכל כוח יש תכונות מאפיינות ולעתים אף ייצוג איקוני מפורט. מטרתם של הכוחות המיטיבים זהה למטרת המאמינים הבודהיסטים - שיפור הקארמה, סך המעשים הטובים הנזקפים לזכותם.

מעל לכל, המשמעות העמוקה של הטיפול היא טרנספורמציה אישית עוצמתית שעוברות המטופלות. עליהן לבחור אם להיותר כלי שרת בידי האלים ולהיות ללהאמו, להפוך למטפלות, או לבצע טקס טום (Tumi) המונע את גישת כל הכוחות לגופן - הטובים והרעים כאחד. אם בוחרת המטופלת להפוך ללהאמו, היא מתחילה תקופה של חניכה ואימונים אצל הלהאמו בכירה. על מנת לזהות את הלהא הנכנס במתקשרת הצעירה עליה לעבור שורת מבחנים, שרק מעטים מתוכם הסכימו לחשוף בפני. כדי להיות מוכרת כלהאמו על המטופלת לגלות את מיקומם של חפצים שהחביאו שלושה ילדים ושלוש ילדות. במבחן אחר היא נדרשת לשלוף אבנים לבנות בלבד מתוך קערה גדולה מלאה מים ואבנים המונחת מאחורי גבה.

אם המטופלת עוברת את המבחנים בהצלחה, עליה לעבור תרגולים שנועדו לאפשר לה לקבל את הלהא בקלות ולחיות איתו. במהלך הלימוד המנחה מכה לעתים את המתרגלת. המכות נועדו להרחיק את הדיי, שהוא מקור לטעויות. התרגולים מלמדים את הלהאמו לקרוא ללהא רק בשעה ייעודה, כשהן ניצבות לפני מטופלים, ולהפעיל אותו על ידי כניסה לטראנס.

הלהאמו שפגשתי העידו בפני שבמהלך הטרננסים הראשונים הלהא והדיי עדיין נאבקים, ולכן הן עוברות עינויים של ממש. לעתים הטרננסים כה מפחידים וכואבים שחלקן דורשות להפסיק את התרגול.

רק במהלך הטרננס נשלטות הלהאמו על ידי הלהא. בשאר הזמן אין כל ביטוי לנוכחותו והן חיות חיים רגילים. עם זאת, כדי שתוכלנה להיות כלי ביטוי עבורו, עליהן להקפיד על

מעל לכל, המשמעות
העמוקה של הטיפול היא
טרנספורמציה אישית
עוצמתית שעוברות
המטופלות. עליהן לבחור
אם להיוותר כלי שרת בידי
האלים ולהיות ללהאמו,
להפוך למטפלות, או לבצע
טקס המונע את גישת כל
הכוחות לגופן - הטובים
והרעים כאחד

קיומם. הלהאמו אינן בולטות בנוף והן
נסתרות מעיניו של התייר המזדמן, אך
בהיכרות מעמיקה יותר מתברר שהן
נמצאות כמעט בכל נקודת יישוב ומהוות
חלק בלתי נפרד מהווי החיים המקומי. גם
כיום, לצד האפשרות לקבלת טיפול רפואי
מערבי, פונים רבים אל הלהאמו. מקומיים
הסבירו לי שמה שבבית החולים מגלים
לאחר בדיקות רבות וצילומי רנטגן יקרים,
יכולה הלהאמו לגלות ברגע. אל הלהאמו
מובאים גם בעלי חיים חולים. אלה נפגעים
לעיתים בעקבות בליעת מסמר או פציעה
מחוט ברזל. עם אבחון הבעיה יונקת
הלהאמו את העצם הזר החוצה ולרוב שב
בעל החיים לאיתנו.

לאחר הטיפול בחולה האחרון חוזרת הלהאמו ופונה אל
פינת הפולחן. היא נוטלת בידיה את כלי הפולחן ומתפללת,
מסירה את בגדי הפולחן ומשתחוה. תוך השמעת גיהוקים
אחרונים ונשיפות היא קורסת במקומה. חולפות כמה דקות
בטרם היא שבה ומזדקפת, מותשת ופרועת שיער. הבעת פניה
שבה להיות רכה ומוכרת, והיא מתבוננת סביבה כמי שאינה
מבינה את אשר התרחש. "ג'ולאי" (שלום בלדאקית) היא
אומרת לי בהפתעה, כאילו לא הבחינה בי בהגיעי אל ביתה.

לתגובות: yotamj@netvision.net.il

לעתים מחזקות הלהאמו את אבחונייהן הרפואיים או את
אוהרותיהן מפני פעולה כלשהי בעתיד על ידי ציון פרטים
מעברו של המטופל. רבים מגיעים אליהן כדי לגלות את גורלו
של חפץ אבוד. אם החפץ נגנב, לרוב יימנעו הלהאמו מציון
שמו המפורש של הגנב. הן יעדיפו שלא להיות אחראיות
למריבות ולכן ימצאו דרך אחרת לכוון את בעל החפץ אל
רכושו.

בלדאק מקובלת האמונה בכוחה הממשי של הטלת קללה,
ביכולתה של קנאת אדם בזולתו להרע או בסכנה הקיימת
ברוח מת שאינה מתגלגלת בגוף חדש אלא נותרת תלויה בין
העולמות בשל היאחזותה בחייה הקודמים. נוכחותן של רוחות
המתים, על אף אהבתן וכוונתן הטובה, היא מקור לצרות
רבות. הלהאמו מטפלות גם בבעיות אלו. הטיפול במקרה זה
יהיה ממושך יותר ויכלול כמה מפגשים, לפי חומרת הבעיה.

לא אחת מנופפות הלהאמו בחרב גדולה במטרה להרחיק
את הדיי מן המטופל, אוחות בחזקה בשערו ודורשות מהכוח
הרע או מהרוח להזדהות ולהסתלק. שלב נוסף בהפעלת הלחץ
על הרוח להסתלק הוא כיפוף לאחור של אצבעות האמה עד
כדי כאב. הרוחות בוכות וצורחות דרך הגוף שהשתלטו עליו,
והלהאמו פוקדות עליהן בתקיפות לעזוב. לאחר מכן הן
קושרות על אצבעות האמה של המטופל אגד חוטים שהוטלה
עליו ברכה ומטרתו למנוע מהרוח לשוב. אקט זה משמש גם
למניעה ומיושם על מטופלים המועדים להשתלטותה של רוח.
האמונה בלהאמו פותחת את דלת האפשרי אל דברים רבים
שבמערב נהוג להתייחס אליהם ברצינות צרופה ולשלול את